

פעולה של תרבות מקומית

וונדל ברי

במשך שנים רבות נהגתי לשוטט לאורך גדר ישנה באזור מיוער, אשר בו נמצאה חוותו של סבי. על עמוד מעמודי שער הגדר היה תלוי דלי פח ישן, ואני לעולם לא הייתי עובר על פניו מבלי להביט לתוכו. מה שמתרחש בתוך דלי זה הוא הדבר המדהים ביותר שאני מכיר, הפלא הגדול ביותר בו חזיתי מעודי. זהו תהליך יצירתה של קרקע.

הדלי הישן עמד תלוי במקום זה משך תקופות סתיו רבות. עלי שלכת נשרו סביבו וחלקם גם לתוכו. גשם ושלג ירדו על סביבותיו וגם זלגו לתוכו, ועלי השלכת ספגו את הלחות והרקיבו עם חלוף הזמן. אגוזי יער נשרו פנימה או נישאו פנימה על-ידי סנאים. עכברים וסנאים אכלו את תוך אגוזי היער והשאירו את קליפות האגוזים בדלי. הם ובעלי-חיים אחרים השאירו את גלליהם. חרקים עפו לתוך הדלי, מתו בו ונרקבו. ציפורים חיטטו בו והשאירו את הפרשותיהן ואולי גם נוצה או שתיים. תהליכים איטיים אלה של צמיחה ומוות, כוחות משיכה ותהליכי ריקבון, תהליכים אשר הנם מרכזיים בעולמנו, יצרו, במשך הזמן, בתחתית הדלי, שכבה עבה של חומר שחור דמוי אדמה. אני מביט אל תוך הדלי בעניין כה רב כיוון שאני עצמי חקלאי ואמן, במובן מסוים, ואני מזהה בדלי תהליכים של חקלאות ואמנות אשר הנם נעלים בהרבה מיכולותיי שלי או של כל אדם בתחומים אלה. תהליכים כאלה בדיוק זיהיתי על גבי גושי סלע ועל גבי רוב שטחי הקרקע בעולמנו. כל היצורים מתים תוך כדי תהליך זה וחיים לפיו.

הדלי הישן מהווה סמל עבורי, קטן ככל שיהיה, ואינו טריוויאלי. זהו אחד מהסימנים לפיהם אני מכיר את ארצי ואת עצמי. לדידי, יש דבר מה מושך מאוד באופן בו נושרים העלים אל תוך הדלי. במובן מסוים נאספים לתוך הדלי הישן גם סיפורים. המשיכה הנה, כמובן, מטפורית. הדלי עושה באופן סביל מה שהקהילה האנושית צריכה לעשות באופן מודע ופעיל. קהילה אנושית צריכה גם היא לאסוף עלים וסיפורים ולהפכם לחיים. היא צריכה לבנות קרקע ולבנות את זיכרונה שלה לגבי עצמה כקהילה - בידע, סיפורים ושירים - אשר יהפכו לתרבותה. שני סוגים אלה של הצטברות, הצטברות של קרקע מקומית ושל תרבות מקומית, קשורים זה לזה באופן הדוק.

ביערות עצמם הדלי כלל אינו מטאפורה: הוא פשוט מדגים את מה שמתרחש כל העת ביערות, אם יניחו ליערות להתפתח באופן עצמאי וטבעי. כמובן, שברוב המקומות בני-האדם אינם מניחים ליערות להתפתח באופן זה. אך גם מעשים אלה עדיין לא הפרו את חוקי היער, אשר קובעים כי הקרקע צריכה להיות מכוסה ומוגנת בצמחייה באופן

קבוע, וכי מה שגדל במשך השנים צריך לחזור אל הקרקע על מנת להרקיב ולבנות את הקרקע מחדש. אחד מתפקידיה החשובים ביותר של תרבות מקומית הוא – איסופם של זיכרונות, שיטות ומיומנויות הכרחיות להשגחה נאותה על חוק טבעי זה במסגרת גבולות הקהילה המקומית. מתוך לקחי ההיסטוריה ומתוך שימוש בהגיון בריא ניתן להסיק כי תרבות מקומית, אשר אינה מסוגלת לשחזר ולהשביח את הקרקע המקומית תשקע, ובסופו של דבר תעלם כליל, ומלאכת שימור הקרקע תימשך על-ידי הטבע בלבד.

על מנת להתקיים לאורך זמן רב, שומה על קהילה אנושית להפעיל מעין כוח צנטריפטלי, אשר יקבע קרקע וזיכרון מקומיים למקומם. באופן מעשי, זהו תפקידה החשוב ביותר של כל קהילה אנושית. משעה שאנו מכירים בקיומו ונכונותו של עיקרון זה, שוב אין לנו להיבהל, אלא ממידת החרیגה מעיקרון זה. למרות שהחברה כיום אינה מפעילה כוח צנטריפוגלי חזק, עדיין לא מדובר בכוח מקומי גרידא, אלא בכוח אשר ממקד כמעט לחלוטין במרכזי הערים התעשייתיות והמסחריות הגדולות. ערים אלו משכו אליהן באופן ניכר ביותר את תוצרתם של האזורים החקלאיים, וכן את תושבי המקום וכשרונותיהם.

מנגד קיים, כפי שניתן להניח, כוח צנטריפוגלי אשר פועל בחברה שלנו. אך כוח זה אינו מחזיר לסביבה הכפרית את שאריות הגידולים החקלאיים, לצורך דישון חוזר של הקרקע, וגם לא מחזיר את הידע והניסיון של העולם הגדול לטובתה של הסביבה הכפרית. אף אין פיצוי ולו גם פיצוי זמני בלבד. הדברים, שבכל זאת חוזרים לסביבה הכפרית הנם מוצרים מלאכותיים במחיר יקר מדי, זיהום על צורותיו השונות ואשפה. לדוגמה, באתר פסולת בקצה החלק הכפרי במדינת קנטקי, פורקות מדי יום כ-80 משאיות זבל את תכולתן. כ-50 או 60 משאיות מגיעות מערים כמו ניו-יורק, ניו-ג'רזי ופנסילבניה. וכך התוצאה הסופית של תהליכי ייצור חקלאי, הנה סביבה כפרית פגועה, אשר הופכת, מדי יום, פחות ופחות נעימה, ואשר בהכרח תהפוך, בסופו של דבר, לבעלת יכולת ייצור נמוכה יותר.

הערים, אשר כפו היפוך זה של הכוחות על הסביבה הכפרית, לא הצליחו לשמר את עצמן מפניו. עיר מודרנית אופיינית מוקפת במעגל עשיר של פרברים, אשר זוחלים לאיטם אל מחוץ לעיר כמעין תולעת היקפית, משאירים את מרכז העיר נטוש, מזוהם, מכוער ומסוכן.

היה נוח יותר לאנשי הכפר להאשים את אנשי העיר בכל המתרחש. אך המלחמה הישנה של העיר בכפר, גם אם עודנה נכונה, ואולי נכונה יותר מאשר בתקופות אחרות, בשל העובדה, כי הכפר הנו יותר מתמיד מושבה (קולוניה) של העיר, היא אינה מורכבת דיה כדי להסביר את הבעיה. זאת משום שאנשי הכפר חיים כיום יותר ויותר כאנשי עיר. וכך, הם גם עושים יד אחת עם העירוניים בנוגע להרס. יותר ויותר אנשי כפר,

כמו אנשי העיר, מתירים לאנשי מכירות, טלוויזיה, ומומחים מן החוץ לקבוע עבורם את הסטנדרט הכלכלי והחברתי. כך מתערבבת האשפה שלנו בזו של ניו-ג'רזי, באתר ההשלכה המקומי, וקשה לקבוע מה שייך למי.

בעוד הקהילה המקומית דועכת, בד בבד עם הכלכלה המקומית, שיכחה עצומה משתלטת על אזורי הכפר. כמו האדמה הנטושה הנסחפת עם הגשם, כך גם הידע המקומי והזיכרון המקומי עוברים לערים או נשכחים בהשפעת החינוך, הבידור והדיבורים על מכירות. האובדן של ידע וזיכרון מקומיים, שהוא אובדן של תרבות, זוכה להתעלמות, נדחק כ"מחיר הזול שאנו משלמים בתהליך" או פשוט מספק עבודה לפולקלוריסטים. אף על פי כן, לתרבות מקומית יש ערך, וחלק מערכה הוא כלכלי. עובדה זאת תובהר מייד. לדוגמה, כאשר קהילה מאבדת את הזיכרון שלה, חבריה אינם מכירים עוד זה את זה. כיצד יוכלו להכיר זה את זה אם שכחו, או, אם מעולם לא למדו זה את סיפורו של זה? אם הם אינם מכירים את הסיפורים או זה את קורותיו של זה, כיצד ידעו האם לבטוח זה בזה? אנשים שאינם בוטחים זה בזה, אינם מסייעים זה לזה ויותר מכך, הם חוששים זה מזה. זהו המצב הלא-נעים, שבו אנו שרויים עכשיו. בשל חוסר האמון הכללי והחשדות ההדדיות, לא רק שאנו מאבדים את האפשרות להיעזר זה בזה ולחלוק זה עם זה, אנו חיים כעת תחת הסכנה של להיות נתבעים.

איננו בוטחים בעובדי הציבור שלנו, משום שאנו יודעים שהם אינם מכבדים אותנו. הם אינם מכבדים אותנו, כפי שניתן להבין, משום שאינם מכירים אותנו, אינם מכירים את הסיפורים שלנו. הם מצפים מאתנו לתבוע אותם כאשר הם שוגים, ולכן, הם מוכרחים לבטח את עצמם במחיר כבד להם ולנו. רופאים בקהילות כפריות נאלצים לשלוח את החולים שלהם למומחים בעיר לאו דווקא משום שהם אינם מאמינים באבחנות שלהם, אלא משום שהם יודעים שאסור להם לטעות, ועליהם להגן על עצמם בפני תביעות במחיר עצום שאנו משלמים.

הממשלה של כפר הולדתי, שאוכלוסייתו מגיעה לכ-10,000 איש, משלמת דמי ביטוח כנגד רשלנות בסכום של כ-34,000 דולר לשנה. הוסיפו לכך את דמי הביטוח כנגד רשלנות המשולמות על-ידי כל אדם מקצועי אשר נמצא תחת "סיכון" בכפר, וקבלו מושג לגבי המשא המוטל עלינו.

כל הכסף הזה הוא אובדן, הנגרם לנו בשל כישלונה של הקהילה. כידוע לנו, קהילה טובה תבטיח עצמה על-ידי אמון, רצון טוב ועזרה הדדית. קהילה טובה, במילים אחרות, היא כלכלה מקומית טובה, היא מסתמכת על עצמה בנוגע לצרכים רבים חיוניים שלה ומתעצבת מבפנים, שלא כמו אוכלוסיות מודרניות ברובן, המסתמכות על "רכישות מרחוק" של כמעט כל דבר ולכן, מתעצבות מבחוץ על-ידי היעדים ותחת השפעתם של אנשי מכירות.

לפני שנים אחדות, ביום ראשון אחד אחר הצהרים, טיילתי עם חבר ותיק. במהלך

טיולנו עברנו על פני בית העץ ההרוס, שהיה שייך להוריו ולהורי הוריו. הבית הצית את זיכרונותיו של חברי והוא סיפר על הזמנים בהם נהגו אנשים לבקר זה את זה בערבים, בעיקר בערבים הארוכים של החורף. היה זה סוג של מוסד בחלק זה של הכפר, שנודע כ"ביקורים לפני השינה". לאחר ארוחת הערב, השכנים יכלו לטייל לאורך השדות ולבקר איש את רעהו. הם נהגו לאכול פופקורן ותפוחים ולנהל שיחות. הם נהגו לספר זה לזה סיפורים ידועים ומוכרים זה מכבר. לעתים סיפרו זה על זה, לעתים על עצמם, חיים מחדש את זיכרונותיהם וכך גם חיים. בין המאזינים לסיפורים אלה היו תמיד ילדים רבים. כשהגיעה שעת השינה, הדליקו המבקרים פנסים והלכו לבתיהם. חברי דיבר על כך, חשב על כך ואז אמר: "היה להם הכל פרט לכסף".

הם היו עניים כפי שאנשי כפר היו לעתים קרובות, אך היתה להם אחווה משותפת. היתה להם כלכלה מקומית שלהם, במסגרתה עזרו זה לזה. היתה להם נחמה כשנזקקו לה, והיו להם סיפורים, ההיסטוריה המשותפת שלהם באותו מקום. כאשר אדם נמצא במצב בו יש לו הכול פרט לכסף, יש לו למעשה הרבה. רוב האנשים בהווה יכולים רק לחלום על שכנים, המשעשעים עצמם ערב שלם ללא תענוג מיובא אחד, ומבלי להאזין לדקה אחת של פרסומות. רוב צאצאי אנשים אלה עזבו את המקום בעיקר בשל כישלונה של התרבות ושל הכלכלה, ורובם כבר אינם יושבים ומדברים עם אדם כלשהו. מרביתם נוהגים לשבת עד שעת השינה כשהם צופים בטלוויזיה ונאלצים להאזין בכל כמה דקות לפרסומות. המסרים של תכניות הטלוויזיה או של הפרסומות הנם, שעל הצופים להוציא כמה שנחוץ כדי להיות כמו כולם. באמצעות הטלוויזיה ואמצעים פומביים אחרים, מעודדים אותנו להאמין כי אנו מתקדמים מדי מכדי לשבת עד לשעת השינה עם השכנים, ובודאי שאנחנו מעבר לכל דבר שהיינו בעבר. אבל אם לדוגמה, נהיה נתונים להפסקת חשמל בת 48 שעות היינו מוצאים עצמנו במצב עלוב בהרבה מאשר אבותינו. מה נעשה לשם הבידור? נספר סיפורים? והרי רובנו כבר אינם מדברים זה עם זה, וודאי שלא מספרים סיפורים זה לזה. כיום, אנו נוהגים לספר את סיפורינו בעיקר לרופאים, עורכי דין, פסיכיאטרים, אנשי ביטוח או משטרה אך לא לשכנינו לשם שעשוע שלהם ושלנו. הסיפורים המבדרים אותנו היום נוצרים עבורנו בניו-יורק, לוס אנג'לס או מרכזים דומים אחרים.

אולם, הפסקת חשמל בת 48 שעות תהיה כרוכה בשלילת דברים רבים מאוד. יהיה קושי לנוע, בעיקר בערים. לא תהיה כל אפשרות לבצע את רוב העבודות החיוניות. לא ניתן יהיה לעשות כל שימוש בבתי-הספר חסרי החלונות שלנו, ובבניינים אחרים דומים אשר תלויים במערכות מיזוג אויר. קירור יהיה בלתי אפשרי, ולכן מזון יתקלקל. יהיה זה כמעט בלתי אפשרי להכין ארוחות. מערכות חימום היו כושלות אם מדובר היה בתקופת החורף. בסוף 48 שעות אלו, רבים מאתנו יהיו רעבים. אסון כזה (זהו אסון צנוע יחסית לאלה האפשריים בתקופתנו) יגלה בדיוק כמה אנו מרוחקים ממקורותינו התרבותיים

והכלכליים, ובאיזו מידה עצומה השמדנו את יסודות החיים המקומיים. אירוע כזה ידגים עד כמה התרחקנו מהחיים הממוקדים במרכז החיים המקומי של שכונות, כמו שהחבר שלי תיאר. חיים כאלה מבוססים במידה לא מבוטלת על מה שמכונה אנרגיה סולרית, מבוזרת, דמוקרטית, נקייה וחופשית. את עיקר השינוי, בו אנו עוסקים, ניתן לייחס לתלות גוברת והולכת במקורות אנרגיה אשר הנם מרכזיים, לא דמוקרטים, מזהמים ויקרים. אם נביא זאת בחשבון, הרי לנו משל היסטורי מושלם.

כיצד אירע הדבר? ישנן סיבות רבות לכך. אחת מהעיקריות היא כי ההמשכיות של הדורות שבסביבה המקומית, נשברה.

בספרות שאנו מכירים, בדרך כלל, הנורמלי הוא כאשר הדורות הבאים מחליפים את הדורות הקודמים. מרביתם של הסיפורים הנזכרים קרו כאשר המשכיות זו נכשלה, הפכה קשה או היתה מאוימת באיזו שהיא צורה. ניתן למצוא את הנורמה הכתובה בספר תהילים פרק קכ"ח, ובו מוצגת המשכיות זו כחלק מהגמול שזוכה לו הצדיק: "וראה בני לבניך, שלום על ישראל".

החברה בה אנו חיים הוקיעה את רעיון החזרה. אנשים צעירים גדלים, עדיין, במקומות כפריים ועוזבים לערים שלא על מנת לחזור. אולם, כעת יש תחושה כי זה מה שהם אמורים לעשות. כעת הנורמה המקובלת היא לעזוב ולא לחזור, וכלל זה חל על משפחות עירוניות כמו גם כפריות. בכלכלה העירונית הקיימת, המשכיות של ילדים את הוריהם אפשרית רק בקרב בני המעמד הגבוה. לא סביר כי ילדיהם של עובדים תעשייתיים, ימשיכו את הוריהם בעבודה, ואין כל סיבה כי יירצו בכך.

בהתאם לנורמה חדשה זו, גורלו של ילד אינו לרשת את הוריו, אלא לנגח את מנהגיהם המיושנים; המשכיות הפכה ל"השלכה לעת זקנה", להחלפה. ונורמה זו הפכה לממוסדת לא בסיפורים הגדולים של כל קהילה אלא במערכת החינוך שלנו. בתי-הספר כיום, אינם מכוונים את הילדים לרעיון הירושה התרבותית, רעיון אשר מחובתם להעביר באופן אובייקטיבי, אלא לנושא הקריירה, אשר נתפסת כעתידו של הילד. הכוונה זו הנה בהכרח תיאורטית, ספקולטיבית ושכירה. הילד אינו מתחנך לחזור לביתו על מנת לעזור למשפחתו ולתפוס את מקומו בקהילה; הוא או היא מתחנכים לעזוב את הבית, להרוויח כסף בעתיד, אשר אין כל קשר בינו לבין מקום או קהילה. סביר להניח כי רוב ההורים, אשר ילדיהם נמצאים בתי-ספר, יימצאו עצמם מהר מאוד מנותקים מילדיהם וחסרי ערך עבורם וזאת על-ידי שיטות חינוך חדשות, טכנולוגיות ושפות. מערכות חינוך יוצרות חידושים באופן כפייתי ולהוט כמו מפעלים. בנסיבות אלו אין כל פלא כי "מחנכים" נוטים להתייחס להורים כעל השפעה רעה, ושואפים לקחת את ילדיהם מביתם מוקדם ככל האפשר. למען האמת, עבור הורים רבים הפכו הילדים למעמסה בבית

מכיוון, שאינם מסוגלים לבצע עבודה מועילה. הורים כאלה, בוודאי שמחים להעביר את ילדיהם למדינה על מנת שזו תשתמש בהם בכדי לבנות את העתיד.

ילדינו מתחנכים אפוא, לעזוב את הבית ולא להישאר בו. תוצאותיו של חינוך כזה עדיין לא הובאו במלואן בחשבון. חלק מהמחיר שאנו משלמים הוא פסיכולוגי, החלק האחר הוא תרבותי ואקולוגי.

המסלול הנורמלי של התבגרות אנושית חייב להתחיל במרד מסוג כלשהו כנגד ההורים. אולם כל ילד, תוך כדי תהליך זה של מרידה ושל השגת עצמאות רגשית וכלכלית, לומד לראות את הוריו כבני אדם לכל דבר. וחוזר אליהם כמעין ידיד, אשר נסלח לו ואשר סולח להם על הטעויות הבלתי נמנעות של חיי משפחה. זוהי הנורמה הישנה.

הנורמה החדשה, לפיה עוזב הילד את הבית כתלמיד, ולא חוזר לגור בו לעולם, קוטעת את המסלול הישן ומגיעה עד לכדי מרד בו. הילד מתבגר ולא משיג פיוס או יחסי חברות עם הוריו. כמובן, שלא ניתן להשיג חזרה ופיוס כאלה ללא צורך מעשי הדדי. בכלכלה הנוכחית, בה עצמאות כלכלית היא חיצונית לקהילה ולמשק הבית, אין לחברי המשפחה כל צורך מעשי זה בזה. ובהתאם, גם ריבוי הכישלונות להשיג פיוס פסיכולוגי או רגשי בין חברי המשפחה.

ייתכן שעמדה זו של מרד, ומאוחר יותר של ריחוק גיאוגרפי ומקצועי בין הורים לילדים, אחראית למתחים הרגשיים המוזרים אשר נלווים לחידושים ולהמצאות. אנו נוטים לשנוא כל מה שהיה נהוג בעבר, בדומה לשנאת המתבגר כלפי שליטתם של הוריו בו, ונוטים לראות בסילוק העבר כסוג מסוים של נקמה. בהתאם, ניתן להסביר את הדגש אשר קיים בתעשייה על "הדגם של השנה האחרונה" או עיסוקם המוגבר של "מורים המקצועיים" בחידושים תיאורטיים ושיטתיים. באופן דומה ניתן למצוא בספרות המודרנית דגש על מקוריות ועל "חרדת ההשפעה" (אשר הנה תיאוריה חשובה בתחום ההתבגרות) וזאת, בניגוד להערצתו של ספנסר את צ'וסר או הערצת דנטה את וירגיליוס.

אם הנורמה החדשה קוטעת את התפתחותם של יחסי הורה-ילד, הרי שהפרעה דומה קיימת בקהילה, וזו הורסת את ההמשכיות ואת האינטגרציה של החיים המקומיים. כאשר הילדים עוזבים דור אחר דור, המקום מאבד את זיכרונו שלו לגבי עצמו, זיכרון אשר מהווה את תרבות המקום וההיסטוריה שלו. ההיסטוריה המקומית, אם היא מצליחה לשרוד, מאבדת את מקומה. אין כל תועלת באיסוף סיפורים, שירים ומורשת מקומית על-ידי היסטוריונים, פולקלוריסטים, ואנתרופולוגים לתוך ספרים וארכיבים. הם אינם יכולים לאסוף ולשמר - כיוון שאינם יכולים לדעת - את תבניתה של פעולת ההיזכרות או ההזכרה, תבנית אשר יכולה להשתמר רק בתוך קהילה אנושית חיה במקומה. תבנית זו הנה תמצית חיי התרבות המקומית והיא זו שגורמת להיזכר ולחשוב על חיים אלה

באופן נעים ושימושי. התרבות המקומית, מעבר לסממניה ואירועיה, יכולה להיות נושא למחקר והתעניינות, אך היא גם מתה.

אובדנה של התרבות המקומית הוא אובדן מעשי וכלכלי. תרבות כזו כוללת ומעבירה לדורות הבאים את ההיסטוריה של צורת השימוש במקום, ואת הידע כיצד לחיות במקום ולהשתמש בו. תבנית ההיזכרות כוללת בתוכה גם חיבה וכבוד למקום. בסופו של דבר, התרבות המקומית נושאת את הידע לגבי שימוש נכון ואוהב במקום וטומנת בחובה את הפקודה המשתמעת - להשתמש במקום רק באופן נכון ואוהב. "חוברת הוראות שימוש לחללית הארץ" הנכונה והיעילה אינה ספר שאדם כלשהו יכתוב אי פעם. מדובר במאות אלפי תרבויות מקומיות.

ללא תרבות מקומית אותנטית חשוף המקום לניצול ולהשמדה מצד המרכז. התשובה היחידה לחשיבה מרכזית של כלכלה מרכזית הנה, לדעתי, קהילה מקומית חזקה בעלת כלכלה מקומית ותרבות מקומית חזקה.

רוב אנשי העיר מניחים כי המצב שפיר, הדברים תקינים. הם גרים רחוק מדי מן המשאבים המנוצלים של כלכלתם. חלק מאנשי הכפר הופכים מוטרדים לגבי זהום אוויר, מים ואוכל. תהליך זה נראה מביטח, אבל, עדיין, אינו מספיק כדי לשנות דבר מה. יש די צרות בתוך הערים על מנת שיהפכו למקום בו יתאפשר שינוי. ואכן שינוי כזה מתרחש, אך מדובר בשינוי הרסני, מתוך ייאוש. אנשי העיר, הורסים את עצמם ואת מקומות מגוריהם כאילו על מנת להשלים את ניצולם של אחרים על-ידיהם. אני מאמין כי שיפור כלשהו חייב להתחיל באזורים הכפריים ובערי הכפר. לא בשל ערך פנימי כלשהו, שניתן לייחס לאנשי הכפר, אלא בשל הנסיבות שבהן הם נתונים. אנשי הכפר חיים וחיו משך זמן רב במקום בו הם נוכחים יום-יום בסימנים של כלכלה לאומית נצלנית. יש להם סיבה טובה להניח כי לא ניתן לצפות לכל עזרה ממשית מכיוון אחר. ואולם, עדיין יש להם שאריות מזיכרון מקומי, ומקהילה מקומית. באזורים כפריים יש עדיין חוות ועסקים קטנים, שניתן לשנותם בהתאם לרצונותיהם של אנשים פרטיים.

בזמנים קשים אלה, של ציפיות ציבוריות שנתבדו, כאשר אנשים חושבים - תוהים היכן לבקש את התקווה, אני חוזר במחשבתי לרעיון של חידוש קהילות כפריות. אני יודע כי קהילה כפרית מחדשת אחת, תהיה משכנעת יותר ומעודדת יותר מכל תכניות הממשלה והאוניברסיטאות ב-50 השנה האחרונות. אני חושב, שזו יכולה להיות תחילת חידושה של מדינתנו וזאת, משום שחידושן של קהילות כפריות, מרמז בסופו של דבר על חידושן של קהילות עירוניות. אך על מנת להיות אותנטי, עידוד והתחלה אמיתיים חייבים לבוא בעיקר מתוך הקהילה עצמה. לא על-ידי הנחייתם של מומחים חיצוניים, אלא מתוך הקהילה על-ידי הנהוג הקדום של שכנות, אהבת הדברים היקרים ללבנו והרצון להיות בבית.